

Asia: VN/27452/2020

Kysely taloudellisille toimijoille: kokemuksia voimassa olevan julkisuuslain soveltamiseen liittyvistä keskeisistä haasteista ja julkisuuslainsäädännön kehittämistarpeista taloudellisen toiminnan näkökulmasta

Alla on esitetty työryhmän toimeksiannon pohjalta kysymyksiä julkisuusperiaatteen toteutumisesta. Pyydämme arviomaan esitettyjä kysymyksiä ja tuomaan esiin erityisesti oman tai edustamanne tahon toiminnassa havaittuja näkökohtia. Vastaukset kysymyksiin toivotaan muotoiltavan lyhyesti, mutta mahdollisimman konkreettisesti ja selkeästi. Voitte konkretisoida havaintojanne tarvittaessa esimerkkien avulla. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata.

1. Onko julkisten tietojen saatavuus sekä mahdollisuus tietojen uudelleenkäyttöön riittävää? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäkseenne avoimuuden toteutumisen keskeisimmät esteet?

Nähdäksemme tietoja vesihuoltolaitosten toiminnasta on riittävästi saatavissa. Vesihuoltolaitokset antavat tietoa asiakkaille, viranomaisille ja muille tahoille vesihuoltolain 15b, 16 ja 20 – 20 d §:n nojalla. Niiden tulee julkaista hinnat ja toimitusehdot tietoverkossa. Julkisuuden lisäämiseksi vesihuoltolaitoksen kirjanpito on myös eriytettävä, kun vesihuoltolaitos toimii kunnan tai muun yhteisön kanssa samassa organisaatiossa. Lisäksi vesihuoltolaitosten tulee eriyttää kirjanpitonsa kilpailulain 30 d §:n nojalla, jos ne tarjoavat monopolipalvelun ohella palveluita kilpailuilla markkinoilla. Vesihuoltolakiin otettiin vuoden 2014 uudistuksessa säännöksiä, joiden avulla haluttiin lisätä toiminnan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Myös uudessa juomavesidirektiivissä edellytetään, että vedenkäyttäjälle annetaan nykyistä enemmän tietoa talousvedestä.

Nähdäksemme yksittäisillä vesihuoltolaitoksilla ei ole sellaista tietoa, jota tulisi toimittaa avoimien rajapintojen kautta uudelleenkäytettäväksi. Huomattava osa vesihuoltolaitoksen käsittelemistä tiedoista koskee sen asiakkaita, joista suurin osa on luonnollisia henkilöitä, joita koskevien tietojen käsittelyä tietosuojalainsäädännössä rajoitetaan. Lisäksi vesihuoltolaitosten tiedoissa on sellaisia vesihuoltolaitoksen laitteita ja verkostoja koskevia sijaintitietoja, joiden julkaiseminen ja uudelleenkäyttö olisi vastoin yleistä turvallisuutta.

Vesihuoltolain 20 d §:n nojalla vesihuoltolaitokset toimittavat viranomaisten valvontaa varten tietoja, ja erityisesti ns. VEETI-tietojärjestelmään. VEETIin toimitetuista tiedoista osa julkaistaan Suomen ympäristökeskuksen raportointipalvelun kautta internetsivuilla. Muiden toimijoiden käyttöön VEETI-järjestelmän avoimesta rajapinnasta on saatavilla muu kuin käyttörajoitettu tietosisältö. Käyttörajoitettua tietoa on kaikki henkilöihin ja paikkatietoon liittyvä tieto, ja niin tulee mielestämme ollakin.

2. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutokset toimintaympäristössä parantaneet julkisten tietojen saatavuutta tai aiheuttaneet haasteita julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia.

Digitaalisuus on tuonut uudenlaisia tapoja palvella asiakkaita ja samalla tietosuojaan ja tietoturvaan liittyviä haasteita. Toisaalta julkiset tiedot ovat entistä helpommin niitä tarvitsevien löydettävissä verkosta. Esimerkiksi vesihuoltolaitosten taloutta ja maksuja koskevia tietoja löytyy tilinpäätöksistä, toiminta- ja vuosikertomuksista ja hinnastoista.

3. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suojaa koskevien sekä niitä yhteensovittavien (Julkl 16.3 §) säännösten tulkittamiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

Kunnan organisaatiossa toimivissa vesihuoltolaitoksissa (liikelaitokset, kunnan teknisen toimialan yksiköt) sovelletaan julkisuuslakia. Kunnallisissa yhtiöissä ja käyttäjien omistamissa vesiosuuskunnissa ei sen sijaan sovelleta julkisuuslakia. Emme näe sitä ongelmana. Pidämme ongelmana sitä, antaako julkisuuslaki riittävästi suojaa vesihuoltolaitosten hallussa oleville arkaluontoisille tiedoille ja ovatko sen säännökset riittävän selvät niiden osalta.

Vesihuoltolaitoksilta pyydetään toisinaan tietoja, jotka liittyvät asiakkaan kiinteistöön, vedenkäyttöön tai muihin olosuhteisiin. On toisinaan vaikea tietää, miltä osin kiinteistön vesihuoltoa koskeva tieto on julkinen, miltä ei. Tietosuoja koskeva lainsäädäntö aiheuttaa sen, että tieto jätetään mieluummin antamatta kuin otetaan sanktion riski. Julkisuuslain ja henkilötietojen suojan välistä rajanvetoa olisi syytä selventää. Lisäksi liikesalaisuuksia on luonnollisesti suojattava asiakassuhteessa. Luottamuksensuoja korostuu kaikissa tilanteissa, joissa asiakkaalle toimitetaan palveluita sopimuksen nojalla.

Osa vesihuoltolaitosten tiedoista on sellaisia, että niitä ei voida luovuttaa turvallisuussyistä, kuten verkostokarttoihin, vedenottamoihin ja joihinkin prosesseihin liittyvät tiedot. Kysymykseen tulee tällöin erityisesti julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 7 ja 8 kohtien soveltaminen (turvajärjestelyt, varautuminen), joilla perustellaan näiden tietojen suojaamista. Vesihuoltolaitokset katsotaan kriittisiksi toimijoiksi, joita tarkoitetaan ehdotuksissa direktiiveiksi kriittisten toimijoiden häiriönsietokyvystä ja kyberturvaston varmistamisesta. Niissä painotetaan erityisesti turvallisuusnäkökohtia.

Katsomme, että julkisuuslain salassapitosäännöksiä olisi syytä täsmentää yleisen turvallisuuden näkökulmasta.

4. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

Taustaksi lausunnolle:

Vesilaitosyhdistys (VVY) on vesihuoltolaitosten toimialajärjestö. Jäseninäemme on noin 300 vesihuoltolaitosta kattaen noin 90 % maamme vesihuollosta. Järjestetty vesihuolto kattaa tällä hetkellä talousveden osalta yli 90 % ja jätevesien johtamisen ja käsittelyn osalta yli 80 % Suomen väestöstä. Vesihuoltolaitosten vesijohtoverkostoja on vastaavasti noin 107 000 km ja viemäriverkostoa noin 50 000 km.

Vesihuolto on Suomessa monimuotoista. Osa vesihuoltolaitoksista on kuntien organisaatiossa toimivia liikelaitoksia ja yksiköitä, joihin sovelletaan julkisuuslakia. Osa on kuntien omistamia osakeyhtiöitä, jotka jäävät julkisuuslain soveltamisalan ulkopuolelle. Sen ulkopuolelle jää myös suuri joukko vesiosuuskuntia, jotka ovat asiakkaidensa omistamia vesihuoltolaitoksia. Vesihuoltolaitosten tehtävistä säädetään vesihuoltolaissa ja niiden hallinnosta asianomaisissa erityislaeissa. Vesihuoltolaitosten tehtävänä on tarjota vesihuoltopalvelua kunnan hyväksymällä toiminta-alueella. Vesihuoltolaitos ei ole viranomainen eikä käytä julkista valtaa.

Seppälä Osmo
Suomen Vesilaitosyhdistys ry

Tiainen Anneli
Suomen Vesilaitosyhdistys ry